

Освалдо Біато Жуніор,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Федеративної Республіки Бразилія в Україні

БРАЗИЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ: ЗАОКЕАНСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО ЧИ ЧОВЕН БЕЗ ВІТРИЛ?

– *Пане Посол, Ви пропрацювали дипломатом уже майже 40 років. Протягом останніх 10 з них Ви займалися новими незалежними державами на теренах колишнього Радянського Союзу. Що спонукало Вас обрати східноєвропейський і центральноазійський напрям?*

– Моя кар'єра справді розпочалася в далекому 1982-му, тож минуло вже майже 40 років. Із тих часів відбулося чимало змін. Насправді, я не обирав цю «спеціалізацію» свідомо. Перед призначенням на посаду радника-посланника в нашому посольстві в Москві я займався питаннями бразильсько-китайських відносин. Специфіка нашої системи в тому, що вам потрібно стежити за вакантними посадами радника-посланника і зазвичай вони з'являються в країнах, на яких ви не спеціалізуєтесь. Саме так трапилося у моєму випадку. Я прийняв пропозицію, відлетів до Москви і пропрацював там кілька років. Згодом мені запропонували посаду посла в Казахстані, і на неї я також погодився. Після повернення до Бразилії я очолив Департамент з питань Європи, що дозволило мені продовжити займатися пострадянським простором, оскільки Україна, Білорусь, Росія і держави Південного Кавказу було включено до європейської групи.

Коли близько трьох років тому мені запропонували працювати в Україні, я з радістю погодився. Для мене ваша країна – дуже цікава, адже перебуває на важливому відтинку своєї історії. І зараз питання «куди прямуватиме Україна?» є одним із найбільш нагальних на Європейському континенті. Гадаю, що шлях, який вона обере, безумовно вплине на інші пострадянські країни. Якщо їй вдасться стати сучасною європейською

державою з демократичними цінностями і потужною економікою, це спричинить ланцюгову реакцію таких самих перетворень у всій Східній Європі й навіть на Кавказі. Знову-таки, Ваша країна має стратегічне значення, тож тут бути – честь.

На початку моєї каденції наші двосторонні відносини були затьмарені однією значною проблемою – космічною програмою. Оскільки я тривалий час займався бразильсько-українськими зв'язками як частиною діяльності європейського департаменту і володів деталями поточної ситуації, серед усіх кандидатів на посаду було обрано мене. На думку уряду, мені було простіше впоратися з цими обов'язками.

– Однією з найбільших проблем української зовнішньої політики є відсутність довгострокової стратегії. Наразі неурядові організації перехоплюють ініціативу й намагаються її розробити. Протягом своєї незалежності Латиноамериканський регіон був поза зоною нашої уваги порівняно з іншими напрямками. Чи змінилася ситуація? Чи опрацьовано належним чином відносини з Бразилією в нових програмних рекомендаціях з питань зовнішньої політики?

– Якщо я правильно розумію, Ви маєте на увазі «Українську призму» – проект, який займається аналізом зовнішньої політики на регулярній основі. Його учасники справді дуже детально вивчають наявні проблеми і я відвідав один із їхніх заходів кілька місяців тому. Проблема полягає в тому, що ви ніколи не можете знати з чим пов'язана незадовільна ситуація: з відсутністю інтересу чи зусиль з боку України або якоїсь іншої сторони чи з несприятливими міжнародними умовами, як у випадку з Центральною Азією, наприклад, за яким найбільше бракувало уваги від України за підсумками минулого року у контексті зовнішньої політики. Потужні позиції Росії в регіоні призвели до ухвалення рішення про припинення транзиту українських товарів через РФ до центральноазійських держав. У цій ситуації мало залежало від України. Сторонньому спостерігачеві дуже легко оцінювати успішність зовнішньої політики. Але якщо ви причетні до її формування, то знаєте, що є багато підводних каменів. Інколи значні зусилля не дають результатів, а часом в країнах складається сприятлива ситуація і можна досягти навіть кращого результату, ніж очікувалося.

У минулорічному випуску «Української призми», сказано що «Бразилія не повністю підтримує позицію України». Але серед таких держав є й пріоритетні партнери, наприклад, Китай, який не підтримує українську позицію беззаперечно. Варто бути готовими до таких обговорень у цьому регіоні, адже вас обов'язково запитують, чи підтримуєте ви Росію. Це найважливіше питання для цього регіону. Звісно, воно не менш суттєве і для Заходу, хоча там Росію вважають партнером. Для Африки чи Азії

таке питання не є пріоритетним. Саме тому ці держави утримуються під час голосування за резолюції з питань України. Вони розуміють неприпустимість дій Росії, але водночас мають набагато тісніші відносини з нею, аніж з Україною. Вашій країні потрібно більше працювати над представленням себе не лише як жертви російської агресії, але й як країни з торговельним, інвестиційним та освітнім потенціалом.

Проте «Українська призма» – дуже корисна ініціатива, оскільки політики можуть довідатися про здійснену роботу і досягнуті результати.

– Ваша Високоповажносте, на початку 2019 року в Бразилії було обрано нового Президента Жаїра Болсонару, який виступає за покращення відносин зі Сполученими Штатами. В Україні також прийшов до влади новий президент. У ЗМІ їхні передвиборчі кампанії часто порівнювали з кампанією Трампа. Чи може ця схожість стати поштовхом до подальшого розвитку двосторонніх відносин? Чи зміняться у зв'язку з цим акценти у співпраці Бразилії та України?

– Не впевнений, що питання потрібно ставити так. На мою думку, Бразилія та Україна підтримували дружні відносини протягом останніх 25 років. Із погляду України, наше партнерство стало важливим ще завдяки першому Президентові Л. Кравчуку. І протягом всього періоду незалежності українські уряди працювали в цьому напрямку. Завжди було усвідомлення, що Бразилія – важливий партнер, провідна держава Латинської Америки. Ще один важливий для України вимір пов'язаний з бразильцями українського походження, яких майже півмільйона.

Не можу сказати, чи вплине на наші відносини те, що Ж. Болсонару і В. Зеленський проти старої системи і намагаються її змінити. Однак в одному впевнений: новий уряд у Бразилії ставиться до Росії з набагато більшою пересторогою, ніж попередній. Було б перебільшенням сказати, що Ділма Русефф мала проросійську позицію, проте її головним зовнішньополітичним пріоритетом було створення багатополярного світу, в якому б було враховано думку таких країн, як Бразилія. Це не обов'язково означає, що потрібно проводити антиамериканську політику, однак наші відносини зі США та європейськими країнами справді погіршилися. Й у зв'язку з цим ми все більше оглядалися на позицію Москви з цього приводу. Хоча Бразилія ніколи не проводила проросійської політики, попри заяви окремих ЗМІ. Ми не визнаємо Крим частиною Росії. Ми зберегли принципи свого курсу щодо регіону, які були сформульовані ще за часів проголошення незалежності України. Ми визнали Україну як незалежну державу в межах кордонів включно з Кримом і Донбасом. Щоб змінити це знадобився б новий договір, офіційні заяви про визнання Криму територією Росії. Цього ніколи не станеться. Цього не сталося навіть за президентства Ділми Русефф, напевно, найбільш проросійсько-

го президента Бразилії. Все-таки тодішня політика радше була спрямована на підтримання дружніх відносин із Росією, аніж слідувала в руслі її інтересів. У зв'язку з цим наші політики вважали, що будь-які нові дії щодо України будуть негативно сприйняті в Москві. Гадаю, що ситуація змінилася, тому що Президент Болсонару і міністр закордонних справ не переймаються щодо того, як Росія сприймає реальність. Принаймні на деякий час вони відійшли від курсу на мультиполярний світ, хоча він має значну підтримку в Бразилії. Його досі вважають кращою альтернативою проамериканській політиці.

Наразі я спостерігаю позитивне ставлення до України в Бразилії. У січні, на початку правління адміністрації Болсонару, відбулася зустріч між ним і Президентом П. Порошенком у Давосі. Глави наших держав знайшли спільну мову. Петро Олексійович запросив Президента Болсонару відвідати Україну, проте через вибори візит організувати не вдалося. Зараз склалася інша ситуація та вікно можливостей досі відкрите. Обидва президенти є позасистемними політиками, що значно їх зближує. Однак наявність простору для дій не є запорукою для негайних змін. Досі є ті, хто дотримується думки, що український ринок замалий. Тому актуальним залишається створення іміджу України як важливого партнера. Раніше поставало питання про те, як у Москві відреагують на нові ініціативи у відносинах з Києвом. На моє переконання, зараз ситуація інша.

Наразі є побоювання через російське втручання у Венесуелі. Виникає враження, що Росія прагне не досягти динаміки у відносинах з Латиноамериканським регіоном – й особливо його південноамериканською частиною, – а використати місцеві кризові осередки як засіб для протистояння Сполученим Штатам. Це певним чином є курсом на нову холодну війну, який здійснює Росія. Для південноамериканських держав це не позитивні перспективи. Загалом ми цілком відкриті для розвитку співпраці з іншими регіонами та країнами. Тісна співпраця з Китаєм є прикладом. КНР є нашим важливим торговельним та інвестиційним партнером, проте не видається, що китайська присутність у Бразилії зумовлена прагненням створити проблеми для США. Навпаки, протягом багатьох років КНР впроваджувала дуже обережну політику щодо Південної Америки, щоб не ускладнювати відносини зі Сполученими Штатами.

Росія ж робить акцент на експорт озброєнь і створення військово-морських баз, що вказує на відсутність латиноамериканського виміру її зовнішньої політики. Натомість можна говорити лише про південноамериканський фронт холодної війни. Москва не зважає на нашу стурбованість і діє на власний розсуд, підтримуючи режим, який завдає непоправної шкоди Венесуелі та її народу, а й загострює міграційну проблему для Колумбії, Бразилії й Перу. Кожного дня сотні людей перетинають кордо-

ни найбільш вразливих регіонів Бразилії в басейні Амазонки, де немає умов для їхнього утримання. Мігранти покидають свої домівки через відсутність харчування й охорони здоров'я, що зумовило епідемію кору в Бразилії. Така ситуація викликана тим, що громадяни нашої країни вакциновані, однак у Венесуелі недостатньо коштів для вакцинації. Країна знаходиться в жахливому стані.

Зрештою, я не бачу жодних політичних перепон для розвитку відносин між Україною і Бразилією. Навпаки, я вважаю, що саме ми повинні виявити ініціативу, адже рішення про припинення спільної космічної програми ухвалила наша сторона, а не українська. Час покаже, чи будуть вжиті реальні кроки з боку Президента В. Зеленського і Міністра закордонних справ В. Пристайка, адже хоча Петро Порошенко прагнув розвинути двосторонні відносини і відвідати Бразилію, складні відносини із Росією змусили його приділяти левову частку уваги Європі, США і Канаді. Тому нам не варто зосереджуватися виключно на візитах найвищого рівня. Потрібно розвивати торгівлю, ділові, культурні та наукові контакти. Але через це постає інша проблема: у Бразилії про Україну знають дуже мало. Вам потрібно продемонструвати економічний та інвестиційний потенціал України – імпорتنий та експортний. Люди мають дізнатися, що Україна створює можливості для отримання прибутків.

– *Щодо економічної площини: найбільш вагомою двосторонньою ініціативою останніх років був проєкт ракетноносія «Циклон-4». Чому Бразилія припинила угоду в односторонньому порядку?*

– На мій погляд, це стало своєрідним проявом неспроможності нашої громадськості зрозуміти важливість цього проєкту. Цю ініціативу було започатковано ще в 80-х рр. ХХ століття в межах нашої ракетної програми. Ми вирішили побудувати космодром якомога ближче до екватора. За проєкт відповідали Повітряні сили Бразилії, але їм так і не вдалося виготовити ракети необхідного розміру. На жаль, на вистачило коштів і ресурсів, щоб виготовити носії на рідкому паливі, подібні до українських, французьких, американських чи китайських. Тому космодром не використовували, а витрати на його утримання зростали. Було вирішено залучити іноземних партнерів. Першими були Сполучені Штати, однак тоді в Бразилії при владі був уряд, який вбачав в американській політиці риси імперіалізму. Розбіжності виникли і з росіянами, які тоді долучилися до роботи на космодромі «Куру», що у Французькій Гвіані. Тож ми зупинилися на Україні. Це був період економічного зростання, збільшення прибутків від оподаткування та відсутності протиріч між Україною і Росією. Українська сторона могла залучати російську в тих сферах, де спроможностей бракувало. Пізніше виникли складнощі – нестача ресурсів, війна з Росією, кризова ситуація в Україні... Подальші інвестиції стали безперспективними.

Було вирішено здавати певну частину космодрому в лізинг зацікавленим сторонам. США хотіли скористатися цією можливістю і винайняти частину бази для запуску ракетноносіїв, адже запуск з екватора дозволяє знизити витрати палива на 25 відсотків.

Можливо, Бразилія та Україна повернуться до цієї програми в майбутньому, але потрібно буде чітко вказувати реальні можливості та прагнення сторін. Наприклад, одна з проблем полягала в тому, що проєкт не передбачав передачі технологій, тоді як усі проєкти стратегічного значення – виробництво підводних човнів із Німеччиною, комп'ютерів із Францією – мають такий складник. У Бразилії дуже непросто обґрунтувати витрату великих коштів на оборонне обладнання без трансферу технологій, бо реальної загрози війни на континенті та нападу на Бразилію немає. Нещодавно ми розробили проєкт нового літака-винищувача і провели тендер, у якому взяли участь кілька країн: США з F-18, Росія з Су-35, Швеція з «Гріпен» і Франція з «Рафалем». Було обрано «Гріпен». Чому? Бо він не надто дорогий і оснащений лише одним двигуном. Винищувачі «Гріпен» можна модернізувати, тому це відкриває можливості співпраці бразильської «Ембрайер» зі шведським «Саабом». І ця програма передбачає трансфер технологій.

Цього положення не було зазначено в проєкті з Україною, але це зовсім не ваша провина. Проблема полягала в тому, що програма не отримала цілкомовної підтримки бразильських військових, які є найважливішим суб'єктом міжнародної військово-стратегічної співпраці. Покоління політиків змінюються, а військові зберігають свої позиції. Якщо вони зацікавлені, то підтримають ідею навіть у випадку економічної кризи, інфляції тощо. Ми не змогли здобути підтримки для цієї програми, але в майбутньому все можливо. Один із напрямків моєї діяльності полягає в налагодженні контактів між бразильськими та українськими військовими. Їм слід обговорити спільні проблеми. Наприклад, українська сторона могла б надати нам детальнішу інформацію про події в Східній Європі, а ми могли б поділитися досвідом у боротьбі з наркотрафіком та торгівлею людьми. Нашим державам слід співпрацювати, обмінюватися кадрами, запрошувати українців на курси професійної підготовки до Бразилії. Бразильські військові матимуть нагоду ознайомитися з потужними і недорогими технологічними напрацюваннями України. Як правило, ми не укладаємо контрактів із промисловими підприємствами на кшталт «Укроборонекспорту», оскільки військові віддають перевагу особистим контактам. Ще одна проблема полягає в тому, що в нашому посольстві в Києві немає військового аташе. Найближчий працює в Туреччині і відвідує Україну тричі на рік, проте цього недостатньо. Я буду радий, якщо це вдасться змінити.

У минулому важливість України як партнера для Бразилії була неочевидною. Я б сказав, що Бразилія не була готова до такого масштабного й

дорогого проекту – принаймні попередній уряд, який не зважав на технологічні питання і говорив про «нестачу ресурсів». У контексті Бразилії «нестача ресурсів» означає, що питання не є пріоритетним. У випадку з Україною нестача ресурсів справді була через кризу після 2013 року.

Також слід врахувати питання запуску і відслідковування космічних апаратів на орбіті. Сильною стороною України є розробка ракет, які використовували ще за радянських часів для оборони, в основному – балістичних. Після розпаду СРСР Росія створила власні відповідники, а Україна продовжила продавати певну частину цих ракет для цілей космічних програм в інших країнах, не володіючи власними технологіями запуску та відстеження. На мою думку, ми могли б компенсувати цю нестачу, якби залучили до співпраці третю сторону.

– Чи є ймовірність, що в майбутньому нам вдасться реалізувати подібний проєкт?

– Я вважаю, що попри невдачу вищезазначеної ініціативи, можливості для співпраці зберігаються. Наші плани на той час були надто амбітними, Україні потрібно було налагодити виробництво на «Південмаші», а в Бразилії при владі були політики без стратегічного бачення, кар'єри яких було покладено край через 5 років. Ніхто не розглядав проєкт як довгостроковий. Коли йдеться про подібні речі зараз, я раджу починати з менш масштабної роботи. Потрібно розвивати торгівлю, співпрацювати у виробництві дешевшої продукції. Партнерство має стати результатом закономірного розвитку взаємодії, а не бюрократичних рішень. Протягом холодної війни Україна і Бразилія були фактично ізольовані одна від одної, тому зв'язки розвивалися лише протягом останніх 25 років. Наше партнерство перебуває в стані зародження і для його розвитку потрібно виконати значний масив роботи.

Візьмімо, наприклад, науково-технологічну сферу. Традиційними партнерами Бразилії є європейські країни, США, Канада, де більшість бразильських науковців здобувають учені ступені. Тому розвиток нового партнерства потребує часу. Ми досі здебільшого зосереджуємося на тих країнах, з якими співпрацюємо вже 200 років – фактично, із часів здобуття незалежності в 1822 році. Проте Бразилія зацікавлена в нових освітніх можливостях, обміні науковим персоналом і спільних наукових програмах. Україна має надзвичайно потужний науковий потенціал, тому розвиток співпраці в цій сфері має стати одним із наших пріоритетів. На мою думку, космічна програма трохи випередила свій час, вона була занадто сміливою. Я вірю, що на цьому досягнуті результати не завершуються.

Завжди складно торгувати або навчатися в країні, про яку нічого не знаєш. Українці знають чимало про Бразилію, але, на жаль, радянська влада ізолювала Україну від нас, контакти підтримували лише з Москвою. Навіть у Європі ваша країна для багатьох залишається білою плямою.

*Голова Харківської обласної державної адміністрації Юлія Світлична та Освалдо Біато Жуніор під час зустрічі для обговорення співпраці у сферах сільського господарства, промисловості (зокрема й машинобудування), фармації, а також науки та освіти
Yuliia Svitlychna, Head of the Kharkiv Region Administration, and Oswaldo Biato Junior, discussing cooperation in agriculture, industry (in particular, mechanical engineering), pharmacy, science and education*

Тому необхідно докладати більше зусиль для популяризації України в Латинській Америці – просторі, на якому мешкають майже 500 млн осіб. Те саме стосується й Африки та Азії. Світ стає все менш європоцентричним. Сьогодні сукупний економічний потенціал економік Європи та США складає 2/3 світового ВВП, однак через 50 років цей показник знизиться до 1/3. З огляду на війну на Донбасі легко зрозуміти, чому зусилля українського уряду та дипломатії зосереджені на побудові міжнародної коаліції проти Росії, а отже, розгортаються в Європі. Але з плином часу підвищення рівня обізнаності про Україну на інших континентах не втрачає важливості.

– У Бразилії розташоване представництво української компанії «Мотор Січ». Чи є інші приклади успішної діяльності українських фірм і спільних підприємств у Вашій країні? В яких галузях економіки співпраця між нашими країнами виявилася найбільш плідною і які сфери варті найбільшої уваги?

– Перше, що спадає на думку, – програма з виробництва інсуліну. У Бразилії багато людей страждає від надмірної ваги, тому попит на інсулін зростає і саме тому ми імпортували його з України протягом 10 років. Оскільки охорона здоров'я в Бразилії залежить від уряду, надзвичайно важливо забезпечити закупівлі інсуліну за оптимальними цінами, щоб запобігти дефіциту бюджету. Тому було вирішено, що частину попиту має

бути забезпечено через внутрішнє виробництво. Для цього було створено спільне підприємство української компанії «Індар» та бразильської в штаті Баїя. Це вимагає часу, тож говорити про результати ще зарано. Ми сподіваємося, що підприємство розпочне виробництво до початку наступного року і це стане справжньою історією успіху.

Я також підтримую контакти з низкою осіб у Харкові щодо можливості передачі українських інформаційних технологій для систем медичного обслуговування. Україна має неймовірні напрацювання в ІТ-сфері та деякі з її розробок дозволять нам імпортувати менше фармацевтичних виробів і вдосконалити систему охорони здоров'я.

У 2010–2012 роках було досягнуто досить високих показників взаємної торгівлі. Курс гривні був високим, тому цей ринок вигідний для збуту бразильської продукції. Із настанням кризи цьому періоду настав кінець, проте більш серйозна проблема полягає в тому, що українські компанії завжди мали проблеми з експортом. Складається враження, що уряд недостатньо підтримує національного виробника: незначна кількість посольств має торговельні відділи, тож участь у міжнародних виставках недостатня. Ваша промисловість досі здебільшого орієнтована на внутрішнього споживача. Бразилія завжди мала позитивне сальдо торговельного балансу з Україною не тому, що ми цього прагнули чи накладали обмеження на українську продукцію, зовсім ні. Ми готові імпортувати ваші товари, але, на мою думку, спочатку потрібно підвищити ваш експортний потенціал.

Наведу приклад. Я мав нагоду зустрітися із заступницею Міністра економічного розвитку і торгівлі Наталією Микольською, яка відповідала за сприяння експорту. Я попросив її про зустріч, оскільки довідався, що пан Кубів, перший віцепрем'єр, планував вирушити до Бразилії на чолі торговельної місії, тому потрібно було підготувати порядок денний зустрічі. Обсяги експорту до Бразилії вже стали доволі низькими і можливо, що знизяться ще, адже їх значну частку складають мінеральні добрива, на які є попит в Україні. Можна зрозуміти, що порівняно з ЄС Бразилія менш пріоритетна. Але в мене склалося враження, що вона взагалі опинилася поза увагою міністерства. Це дивує, адже ми 8-ма за розміром економіка світу. Мине певний час, поки Україна перестане орієнтуватися виключно на Європу, Канаду і США і почне звертати увагу на Африку, Азію і Латинську Америку. Вигоди від торгівлі з європейськими країнами в межах досяжності, однак у довгостроковій перспективі їх економічний потенціал не зростатиме так швидко, як в інших країнах. Робота нашого Посольства в Україні якраз і полягає у створенні передумов для зміцнення взаємодії між нашими країнами.